

Barış ÇAĞIRKAN*

Kültür Sosyolojisinde Metodoloji Tartışmaları: İdeoloji Olarak Kültür ve Eylem Olarak Kültür

Methodology Discussions in Cultural Sociology: Culture as an Ideology and Culture as an Action

ÖZET

Kültürel çalışmalar ve kültür sosyolojisi içinde yöntem tartışmaları makro ve mikro teoriler çerçevesinde şekillenmiştir. Kültür tanımının klasikleşen tanımında, toplumun maddi ve manevi öğelere yapılan vurgu aynı zamanda kültürün eylem ve ideoloji olarak ortaya çıkışıdır. Kültür sosyolojisi içinde değerlendirilen çalışmalar bu iki ayrım (maddi ve manevi yönü) üzerinden farklı metodoloji tartışmalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kültürel bir öğenin eylem olarak mı yoksa ideoloji olarak mı ortaya çıktığı sorusu yöntem tartışmalarının iki yönünü belirlemiştir. Kültür kavramının ilk kullanımı insanoğlunun doğada yaptığı değişikliğe gönderme yaparak ekme, biçme faaliyeti olarak algılanmıştır. Bu ekme-biçme eylemsel bir olaydır. Fakat ekme-biçme biranda kendiliğinden ortaya çıkan bir olay değildir, bu eylemin arkasında düşünsel bir geçmiş yatmaktadır. Toplumların kültürlerine baktığımızda sadece günümüzde yaşayan bireyler değil ilk atalarından itibaren her bireyin o toplumun kültürünün yaratılmasında etkisi vardır. Düşünsel bir birikimin yaratılması bu bütünlüğün bir sonucudur. Kültür sosyoloji gündelik yaşam pratikleri içinde sadece somut olayları değil bireylerin değer yüklü eylemlerinin sonuçlarını da kendine inceleme konusu yapar.

Anahtar Kelimeler: Kültür Sosyolojisi, Metodoloji, İdeoloji, Eylemsellik.

ABSTRACT

Macro and micro theories have determined methodological discussions within cultural studies and sociology of culture. In the classical definition of the definition of culture, the emphasis on the material and spiritual content of society is also the emergence of culturally action and ideology. Studies on the sociology of culture have been made on different methodology debates over these distinctions. The question of how a cultural pillar emerges as action or ideology has identified two directions of discussion. The first use of the concept of culture was perceived as a planting, mowing activity by referring to the changes made by man in nature. This planting is an operational one. But planting is not a spontaneous phenomenon, and there is a deep past behind this action. When we look at the cultures of the societies, not only the individuals who live today, but every individual from the first ancestors affects the creation of the culture of that community. The creation of an intellectual accumulation is the result of this unity. The sociology of culture is not only about concrete events in everyday life practices but also about the results of valuable actions of individuals.

Keywords: The Sociology of Culture, Methodology, Ideology, Activism.

* Yazar/Author Arş. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.
bcagirkan@gmail.com

Giriş

Kültür, üzerinde anlaşılması ve tanımlanması en zor kavramlardan biridir. Kültür kavramının kullanımı dönemselsel olarak farklılıklar göstermekle birlikte kültürel çalışmalar ve kültür sosyolojisi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında modernizme getirilen bütüncül, Gramsci'nin ortaya koyduğu hegemonyal eleştiriler sonrasında toplum içindeki alt kültür gruplarının incelenmesi ile başlamıştır. Weber ve Simmel gibi sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen sosyologlar tarafından incelenen kültür kavramının kültür sosyolojisi adı altında sosyolojinin alt disiplini olarak görülmeye başlanması post-modernitenin daha fazla tartışılır olduğu döneme denk gelmektedir. İlk defa Stuart Hall tarafından Birmingham'da Kültürel Çalışmalar Enstitüsü'nün kurulması ile birlikte aslında kültürel çalışmalar kapsamında ele alınan konular ve bu konuları araştırmada kullanılan yöntemler, özellikle sosyologlar tarafından eleştirilmiştir. Kültür, genel olarak toplumun ve insanın iki yönüne gönderme yapar. Kültür, ideoloji olarak soyut toplum algısına gönderme yaparken aynı zamanda bireyin zihinsel aktivitelerine, düşünme yeteneğine vurgu yapmaktadır. Eylem olarak kültür kavramı incelediğinde ise insanoğlunun en değerli ürünü olan emeğine vurgu yaptığı görülmektedir. İnsanoğlu doğa üzerinde kontrol sağlayabilen ve doğayı değiştirme kabiliyeti olan tek canlıdır. Tarım devrimi ile ekme biçme faaliyetine başlayan insanlık aynı zamanda "kültür" yaratmaya da başlar. Kültür kavramı da ilk olarak insanlığın bu yönünü tanımlamak için kullanılmıştır. Kültür sosyolojisi üzerine yapılan çalışmalar sosyolojinin en temel sorunlarından biri olan yöntem sorununu da beraberinde getirmiştir. Sosyolojinin inceleme konusu olarak kültürel öğelerin nasıl araştırılacağı ve kültürün hangi boyutunu önceleyeceği hakkındaki metodoloji tartışmaları doğrultusunda gündeme gelmiştir. Bu makale kapsamında öncelikle kültür ve kültür sosyolojisi üzerinden eylem ve ideoloji kapsamında kültür üzerinde durulacak ve daha sonra bu iki boyut üzerinden metodoloji tartışmalarına geçilecektir.

1- Kavram Olarak Kültür

Kültür kavramı, tanımlaması en güç kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram olarak ilk ortaya çıktığı andan itibaren dönemselsel olarak farklı anlamlarda kullanılmıştır. Örneğin, ilk ortaya çıktığında yerleşik hayata geçişin bir simgesi olarak hayvanların ve ekinlerin yetiştirilmesi (cultivation) anlamında kullanılmıştır (Grisvold, 1994, s. 7). Burada asıl anlatılmak istenen, düşüncenin arka planında dışardan bir müdahale ile yaratılan ve geliştirilen (ehlileştirilen) bir durumdur. Nasıl ekilen ürün, doğal hayatta kendiliğinden yetişen ürünlere karşılık insan eliyle üretilmiş bir durumu vurguluyorsa kültür de genel olarak insanoğlunun doğal olana eklediği şey olarak ortaya çıkmıştır (Aydın, 2013, s. 54).

Kültür kavramının ilk kullanımı olan bu tanım, toplumların geçirmiş olduğu değişim süreçlerinden etkilenerek farklı anlamlar kazanmıştır. Smith (2005, s. 13) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "kültür kavramı on dokuzuncu yüzyıla kadar öğrenme ve görgü ile ilintili olarak bireysel olarak insan aklının geliştirilmesine uygulandı." Bireysel olarak insan aklının geliştirilmesi topluma uygulandığında kültür ve uygarlık kavramlarının yakın anlamlı olarak daha fazla kullanılmasına başlandığı bir dönem oldu ve terim bir bütün olarak toplumun gelişmesini, başka bir ifade ile uygarlaşmasını ifade etmek için

kullanıldı. Kültür kavramının tek bir tanımının yapılamamasının altında yatan en temel neden de budur; çünkü her toplum için kültür kavramı ile anlatılmak istenen farklı bir olgu, durum, düşünce, fikir, ideoloji vb. olabilmektedir. Bu konuda Antropolog Kroeber ve Kluckhohn (1952), kültür teriminin anlamları üzerine yaptıkları çalışmada altı farklı kültür kavramına yönelik kavrayışı tanımlamışlardır: Betimleyici tanımlar, tarihsel tanımlar, normatif tanımlar, psikolojik tanımlar, yapısal tanımlar ve genetik tanımlar. Edles (2006, s. 6) bu kavrayışlardan farklı olarak günümüzde kültür kavramının üç temel kullanımı ifade etmiştir. Bu tanımlar kısaca şöyledir: “Kültür, (a) seçkin sanatsal faaliyetlere; (b) bir halkın ya da grubun tüm yaşam biçimlerine; (c) paylaşılan sistemlere veya şablonlara gönderi yapacak şekilde kullanılabilir.” Bu tanımlar, kültür kavramının estetik, etnografik ve sembolik yönlerine vurgu yapmaktadır. Kültür tanımı ile ilgili olarak gözden kaçırılmaması gereken bir diğer tartışma da kültürün maddi öğelerinin arkasında yatan bir zihinsel faaliyet olduğudur. Bu zihin aslında kültür olarak adlandırılan her şeyin nasıl olduğunu veya olması gerektiğini belirler. Örneğin, cep telefonunu bir kültürel öge olarak ele aldığımızda cep telefonunun neden icat edildiğinin, nasıl kullanılacağını, kullanılırken nelere dikkat edileceğinin vb. nin hepsinin arkasında toplumun tüm bireylerinin (ilk üyelerinin ortaya çıktığı andan itibaren) payı vardır; çünkü tüm bu zihinsel süreçlerde her üyenin etkisi cep telefonu ile ilgili olarak her aşamada yer almıştır. Kültürün maddi öğeleri somut olarak karşımızda durabilir; ancak bu somut metanın arkasında bir toplumun geçmişteki ve şimdiki tüm bilgi birikimi vardır.

Kültür teriminin kullanımı aynı zamanda bir farklılaşmaya da giderek kültürcülük kavramını ortaya çıkarmıştır. Genel olarak ifade etmek gerekirse kültürcülük, “küreselleşme karşısında yerelliği ifade etmek için kullanılmaktadır” (Aydın, 2013, s. 57). Küreselleşmenin tektipçiliğine ve dayatmacılığına bir eleştiri olarak ortaya çıkan kültürcülük kavramının en önemli argümanı evrensel, genel geçer kuralların ve değerlerin olmadığıdır; çünkü evrensel olduğu iddia edilen kurallar ve değerler farklı toplumlarda farklı yanlısamlara sahip olabilir. Kültürcülük kavramı, yerelliğe ve benzersiz olan kültür özelliklerine vurgu yaparak aynı zamanda kültürün ortaya çıktığı toplumdaki veya gruplardan bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda kültürcülüğün en önemli argümanlarından biri toplumları veya toplulukları kendilerine özgü özelliklerde var olmasına imkân sağlayan anlayış sunmasıdır. Kültürcülük anlayışının ortaya çıkması ile birlikte kültürel çalışmalar ve kültür sosyolojisinin alt yapısı da hazırlanmış olmuştur; çünkü kültürcülük aynı zamanda bir ideolojiyi de beraberinde getirmiştir.

2- Kültür Sosyolojisi ve Kültürel Çalışmalar

Sosyologların kültür kavramına bakış açısı, antropologlardan farklı olarak kültürün ortaya çıktığı toplumdaki bağımsız olarak düşünülmemeyeceği ve kültürün farklı sosyolojik perspektiflerden ele alınarak yorumlanması gerektiği şeklindedir. Sosyolojinin kurucularından olan Weber ve Durkheim topluluklara ve topluma ilişkin somut, tarafsız ve deneysel olarak kontrol edilebilen açıklamalar getirmeyi amaçlamışlardır (Seidman, 1994, s. 11). Topluma ve topluluklara ilişkin bu açıklamalar, her şeyden önce geleneksel felsefe anlamında öz-bilinç ürünlerine indirgeme iddiasını

reddeder ve sosyolojinin bir kültürel boyutu olması gerektiği üzerinde hemfikirdirler (Geertz, 1973; Edles, 2006). Kültür sosyolojisi en temelde toplumsal yapı ile kültürün ayrımı ve ilişkilendirilmesine odaklanmaktadır. Kültür sosyologlarının kültür kavramına bakışı, kültürü sosyal yapının bir bileşeni olarak kabul edilmesi yönündedir. Bu nedenle kültür sosyolojisinin temel ilgi alanı kültürün “toplumsal yapının oluşmasındaki rolünü aydınlatmak, onun düzen kurucu ve aynı zamanda da kurulu düzeni değiştirici rolünü” ele almaktır (Köktürk, 2013, s. 17).

Toplumun bir parçası olarak bireyin kültür ile ve aynı zamanda toplumsal aktörlerden oluşan bir üst sistem olarak toplumun kültür ile ilişkisi bir birinden farklıdır. Birey, kültürü dönemin ihtiyaçlarına cevap vermeyen, çatışmaya neden olan bir olgu olarak reddedebileceği gibi, toplumsal hayatta pratik anlamda faydalı da bulabilir. Kültür, toplumsal yapıları ayrıştırabileceği gibi, toplumsal yapılarda kültürü ayrıştırabilir. Ancak her iki durumda da kültür, sosyal yapıdan farklı olarak düşünülemez, ayrılaşma ne kültürü ne de toplumu ortadan kaldırmaz. Birey ve toplumun kültür ile arasındaki ayrılaşmaları inceleyen kültür sosyolojisi farklı kültürlere sahip toplumların karşılaştırmalı bir analizini sunar. Toplumsal yapı içerisindeki farklı yaşam ve olgu alanları; örneğin gençlik, siyasal gruplar, dini cemaatler, alt kültür gruplarını toplumsal ortamda mevcut farklı gruplardaki kültürel yaşantıyı inceleme konusu yapar (Köktürk, 2013, s. 18). Kültür sosyolojisi, sadece somut nesnel olanı değil aynı zamanda bireylerin değer yüklü eylemlerinin bir sonucu olan olguları da inceleme konusu olarak ele alır. Kültür sosyolojisi, sosyolojinin görece yeni bir dalı olmasına rağmen, fikri temelleri 19. yüzyıla kadar giden, fakat özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kültür kavramının ve toplumların yaşamış olduğu dönüşümü kendisine inceleme konusu yapan sosyolojinin yeni alt dallarından biridir. Kültür sosyolojisi, klasik sosyoloji geleneğiyle sürekli bir alışveriş içinde olmuş ve çok farklı biçimlerde tekrar formüle edilmiştir (Doğan, 2013).

2-1- Eylem Olarak Kültür

Eylem olarak kültür tartışmaları genel olarak İngiltere'nin Birmingham şehrinde kültür çalışmaları ile başlamıştır. Her ne kadar kültür kavramının yapma-etme gibi maddi durumları kapsayan tanımları olsa da makro ölçekli teoriler ile gündeme gelen kültür sosyolojisi bir anlamda eylem olarak kültürün mikro boyutta anlaşılmasından kaynaklanan bir durum olarak algılanmıştır. Eylem olarak kültür anlayışı kendini bir anlamda Weber'in kültür kuramında bulmuştur. Weber'e göre, kültür kavramı “toplumsal olanın soruşturulmasında başat rol oynamaktadır. Bu anlayışın merkezinde insan eylemini kavrayışı yatmaktadır” (Göktürk, 2016, s. 37). Blumer'a (1969, s. 2) göre, insanlar paylaşılan anlamlar temelinde birbirleriyle ve nesnelere ilişki kurarlar. Bu anlamlar ve değerler, toplum içindeki süreçlere bağlı olarak zaman içerisinde toplumun üyelerinin karşılıklı ilişkileri temelinde oluşur. Bu süreç zihinsel olmaktan çok eylemsel bir süreçtir. Kültür sosyolojisi ve kültürel kuramlar, yaratılan bu anlam ve değerlerin toplum üzerindeki etkisini anlama ve açıklama çabasından ibarettir. Kültürün bir ögesi olarak eylemi anlamaya dönük odaklanma, “kültürel reçeteler, normlar ve değerlerin kültürün böylesi açıklamaları nasıl sunduğundan” çok, insanların anlamları nasıl yarattığı ve kullandığı üzerinedir (Blumer, 1969, s. 3). Kültürel eylem kuramları

toplumsal yapı içinde, kültürel eylem örüntüleri hakkında nasıl bilgi verebileceğini ve onlardan analitik olarak nasıl farklılaşacağını anlatmaktan ziyade, toplumsal aktörlerin nasıl yaratıcı olabileceklerini açıklar ve bu eylemlerin etkileyici vurgulamasını yapar (Smith, 2005, s. 87). Bu tür mikro ölçekli kuramsal açıklamalar kültür sosyolojisinin temel argümanlarını kökten değiştirmiştir. Kültür kavramının ideoloji olarak ele alınmasına yönelik getirilen eleştiriler, toplum içinde toplumsal aktörler arasındaki ilişkiler ile ilgili olarak bazı argümanlar geliştirmişlerdir. Smith (2005, s. 86) mikro bakış açıları ile ilgili olarak bu argümanları şu şekilde sıralamıştır:

- “Aktörler arasında yüz yüze karşılaşmalar toplumsal yaşamın temel bir özelliğidir.
- İnsanlar yaratıcı, akıllı ve bilgilidirler.
- Toplumsal düzen, karşılaşmaları düzenleyebilen aktörlerin bir başarısı olarak ortaya çıkar ve onları önceden sezilebilir, başarılı ve karşılıklı anlaşılabilir kılar.
- Toplumların nasıl işediklerini irdelemek için aktörlerin buldukları konuma ilişkin tanımlamaları kavramaya çalışan yorumlayıcı metodolojiye ihtiyaç duyarız.”

Kültür sosyolojisi içinde eylem olarak kültür tartışmaları mikro sosyolojik kuramlar ile birlikte anılmıştır. Bu bağlamda iki temel mikro sosyolojik perspektiften kültürün eylem olarak yorumu üzerinde durmak yerinde olacaktır. Bu iki kuram sırasıyla, Sembolik-etkileşimcilik ve Etnometodolojidir. Bu kuramlar genel olarak 1960 sonrasında mikro ölçekli açıklamalar yaparak toplumu anlamaya ve çözümlenmeye yönelik argümanlar geliştirmişlerdir. Mikro ölçekli kültür yaklaşımının en önemli sonuçlarından biri de 1964 yılında Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin kurulması olmuştur. İngiltere'de kurulan bu merkezin temel amacı “çağdaş kültür ve toplum alanında, kültürel biçimleri, pratikleri kurumları bunların toplum ve toplumsal değişme ile olan ilişkileri üzerine bir araştırma biçimini geliştirmektir” (Göktürk, 2016, s. 103). Özellikle kültürel çalışmalar merkezinin kurucu metinleri arasında gösterilen çalışmalarda kültür tartışması kültürü gündelik görüntülere indirgeyen pratik bir yaklaşımla ele alır. Genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan, özel olarak Kıta Avrupa'sında yaşanan, toplumsal yapı üzerindeki hızlı ve kökten değişim kültür sosyolojisi ve kültürel çalışmaların ortaya çıkmasında önemli nedenlerden biri olmuştur. Toplumun temel özelliklerinde meydana gelen değişimler genel olarak, modern kitle tüketimi, modern kitle toplumunun etkileri, kitle iletişiminin yaygınlaşması ve bu durumun yeni anlamlar, değerler ve alt kültür gruplarının ortaya çıkarmasıdır.

Sembolik Etkileşimci yaklaşım Goffmann'ın çalışmalarında ortaya çıkan bir sosyolojik kuramdır. Sembolik etkileşimciliğin odağı gündelik hayattır. İsminden de anlaşılacağı üzere etkileşime (eylem ile aktör olarak insana) ve onlarla ilişkili sembollere (onların anlamlarına) odaklanmaktadır (Ritzer, 2013). İnsanlar şeylerden hareketle eyleme geçerler; fakat harekete geçmeleri şeylerin onlar için anlamları temelinde meydana gelir. Bu anlamlar, toplumsal yapı içinde diğer toplumsal aktörlerle sosyal etkileşimlerinde ortaya çıkmaktadır. Bireyler sadece sosyal etkileşimler sonucu öğrendikleri bilgiyi içselleştirmezler, aynı zamanda yorumlayarak bu bilgiler üzerinde değişiklik yaparlar. İnsan ancak sosyal etkileşime geçerek etkileşim sonunda insan olur.

Örneğin, vahşi hayatta tek başına büyümüş bir çocuk ancak diğer insanlarla etkileşime geçtikten sonra insan olma vasıfları kazanır. Bu bağlamda da toplum etkileşime giren toplumsal aktörlerden oluşur (Ritzer, 2013, s. 116-117). Sosyal etkileşim süreci boyunca insanlar birbirlerine sürekli sinyal verirler. Bu sinyaller, onların kim olduklarını ve ne yaptıklarını söyler ve ortamın karşılıklı benimsenmiş tanımını sürdürme konusunda aktörlere yardım eder (Smith, 2005, s. 92). Goffman, anlamların sürekli değiş tokuş edildiği bir dünyada yaşadığımızı söylemiştir. Bu, bir anlamda da toplumsal yaşamın oldukça iyi bir kültürel model olduğu anlamına gelmektedir. Eylem sonucunda ortaya çıkan anlam ve değerler üzerinden bir toplumsal kültür anlayışını ortaya koyan sembolik-etkileşimciler, kültürün zihinsel bir ürün olmasından çok toplumsal hayatta sosyal etkileşimler sonucunda ortaya çıkan bir anlam ve değerler toplamı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Etnometodoloji; toplumda bireylerin gündelik durumlardaki, sağduyuya ait bilgi, prosedür ve değerlendirme kullanarak bu durumları nasıl anladığını incelemektedir. Etnometodoloji'ye göre; toplumsal gerçekliklerin nesnellliğini toplumun üyelerinin icrası olarak görür. Etnometodoloğlara göre toplumsal aktörlerin eylemleri çoğu zaman rutindir ve düşünülmeden yapılır yani arkasında bir ideoloji yoktur (Ritzer, 2013, s. 126). Etnometodoloji'nin kurucusu olarak gösterilen Garfinkel, toplumsal aktörleri, "hem kendilerinin belirli bağlamlardaki eylemlerini başkaları için anlaşılabilir kılmaya çalışan hem de başkalarının ne yaptığını sürekli olarak anlamaya çabalayan kişiler olarak görmüştür" (Smith, 2005, s. 98). Garfinkel'e göre, insanlar dünyayı ve birbirini anlamayı sürdürmek ve birbirini anlamak için tasarlanmış etkinlikleri sergilemek zorundadırlar çünkü insanlar kendi davranışlarını düzenlerler, ancak böyle olduğunda onlar başkaları için anlaşılabilir olur. Etnometodolojistler, kültürü somut eylemlerin dışında var olan "orada" bir şey olarak görmek istemezler. Kültürü, ayrı ve özerk bir sistem olmaktan çok, eylem süreci içinde oldukça belirgin ya da faaliyetten çıkan bir sonuç olarak görürler (Smith, 2005, s. 102). Kültürün toplumsal yaşamda anlamın rolüne ilişkin olarak daha geniş bir tanımını etnometodolojik bakış açıları daha fazla sunacaktır. Bu bakış açıları şüphesiz rutin ve günlük olana, anlamın etkin kurucuları ve taşıyıcıları olarak işleyen insanların anlam oluşturucu faaliyetlerine ilişkin en yaygın açıklamayı getirmektedir.

2-2- İdeoloji Olarak Kültür

Kültür kavramının ele alınış biçimi ile ilgili olarak her zaman toplumun maddi ve manevi öğelerine bir gönderme yapılmıştır. Aynı zamanda bu iki öge kültür kavramının ideoloji ve eylem olarak ele alınmasına yapılan bir vurgudur. Kültürün manevi unsurları elle tutulur gözle görülür olmayan; öğrenilen veya aktarılan inanç biçimlerini, değerleri, kabulleri ve davranış beklentilerini ifade eden yazısız normlardan oluşmaktadır (Dikeçligil, 2013, s. 138). Kültür ile ilgili olarak Zijderveld'in (2013, s. 28) ifade ettiği gibi; örneğin, besin üretmek veya tüketmek tamamıyla ekonomik bir süreçtir ve besinin nasıl veya ne kadar dağıtılacağı konusu ise tamamen siyasal bir süreçtir; fakat toplum içinde insanlar birdenbire besin üretmeye karar vermezler. Bu besin üretme, tüketme ve dağıtma süreçleri kuşaklar arasında aktarılmak suretiyle zaman içinde belirli mutfak gelenekleri, yemek gelenekleri, belirli yemek yeme kuralları oluşturur. Bu besin kültürü

zinciri tekrar toplumsal yapıda ortaya çıkan değişmelere bağlı olarak ekonomi ve siyaseti etkiler, bu karşılıklı ilişki tarih boyunca devam etmiştir.

Bugün kültür ögesi şeklinde ele aldığımız ideoloji ya da eylem olarak kültür anlayışı geçmişte yaşanan eylemlerden ya da ideolojilerden bağımsız olarak düşünülemez. Kümülatif bilgi birikimi veya deneyimler, kuşaklar arası aktarma ya da bireylerin toplumsal hayatta etkileşime girmesi yolu ile aktarılır. Geleneksel toplumlarda toplumsal yapı içerisindeki aktarım süreci dar alanları veya küçük toplulukları kapsamaktayken modern toplumlarda bu aktarım özellikle kitle iletişim araçlarının da sağladığı kolaylıklar sonucu geniş bir alana yayılarak dünyanın küresel bir köy haline geldiği ve her bireyin diğerleri ile etkileşime girebildiği bir ortamda yapılmaktadır. Bu noktada Zijderveld (2013, s. 117), “modern sosyal ilişkilerin her şeyden önce karmaşık, değişken, coğrafik ve sosyolojik seyrek ve aynı zamanda mesafeli” olduğunu ileri sürmüştür. Toplumlar artık soyut bir olgu olarak bireylerin zihinlerinde yer almaktadır. Kültür kavramına diyalektik bakış açısı ile yaklaştığımızda tıpkı insanın ruh ve beden olmak üzere iki farklı kısımdan oluşması analojisinde olduğu gibi kültür olgusunun incelenmesinde de yine analizin iki parçalı şekilde insan tasarımıyla insanın bedenine bağlı olarak beden maddi kültürün karşılığı olarak görülürken ikinci öge olan ruh da manevi kültür biçimine karşılık gelmektedir. Kültürün manevi unsurları maddi unsurlarla kıyaslandığında daha karmaşık bir yapıda olduğu görülür.

Kültürel çalışmalarda veya kültür sosyolojisi kapsamında yapılan araştırmalarda kültür olgusuna yönelik her analiz veya yöntem türü daha fazla eleştiriye tabi tutulmuştur. Kültürün manevi unsurları aynı zamanda kültürün bilişsel boyutunu da temsil etmektedir. Kültürün bilişsel boyutu “bireyin kendisi, başkaları ve çevresi hakkında sahip olduğu her türlü anlam kodlarıdır ve içselleştirilmiş olduğu için bu anlam kodları inanç kalıpları olarak da tanımlanabilmektedir” (Dikeçligil, 2013, s. 142). Bu inanç kalıpları, toplumsal etkileşim süreçleri sonucu toplumun veya topluluğun üyelerinin kültürlenme yolu ile zihinlerinde inşa ettikleri bilişsel boyutun ürünleridir. Bireyler her türlü değerlendirme, düşünme ve yorumlama faaliyetlerini bilişsel boyutun bir unsuru olarak bu inanç kalıplarına dayanarak yapar. Sembolik-etkileşimcilik kuramının kültür yorumu bu anlamda aslında kültürün manevi unsurlarının zihniyet dünyasıdır. Sembolik-etkileşimcilere göre insan, anlam atfeden bir varlıktır. Toplumsal ilişkilerde ister duygu ve düşüncede isterse tutum ve davranışlarda olsun etkileşim ancak nesnenin bir anlam kazanması ile başlar ve bu anlama göre maddi veya manevi unsur biçimlenir. Anlam kodları da nesneden bağımsız olarak insanların zihin yapısında bir karşılık kazanması sonucu elde edilir. Toplumun üyesi olan veya olmak isteyen her birey, bu anlam kodlarını öğrenmek zorundadır. Bu kodlardan bağımsız olarak toplumun bir üyesi olarak kabul görmesi imkânsızdır. Bu kodlar, aynı zamanda toplum içinde dayanışmayı ve düzeni sağladığı için toplumun devamlılığını açısından önem arz eder. İdeoloji olarak kültürün manevi unsurlarının yorumlanması, bu unsurların kendi içinde bir sistem ortaya koyması açısından önemlidir.

Kültürün ideoloji olarak ele alınması ve kültür sosyolojisinin metod arayışı ilk olarak sosyolojinin dört büyük kurucularından biri olan Karl H. Marx'ın temel alt yapı unsurlarının toplumsal yapının üst yapısını temsil eden unsurlarını belirlediği ve aynı

zamanda bu ekonomik temelli ilişkinin toplumu mülkiyet sahipleri ve işçiler olmak üzere ikiye böldüğü tezinden ilham alır. Smith (2005, s. 20), Marx'ın kültür kavramını ele alış biçimini şu şekilde açıklamıştır: “Sanayi toplumunun bu materyalist kavrayışı altında kültür, belirleyici ekonomik temel üzerinde inşa edilmiş bir gölge görüngüsel üst yapı olarak görülmüştür.” Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse Marx'a göre kültür, sanayi toplumlarında bir egemen ideoloji olarak işlemektedir. Bu durumun birkaç örneğini Marx'ın kültür kavramını ideoloji olarak ele aldığı kendi eserlerinde görmek mümkündür. Kültür, burjuvazinin çıkarlarını ve görüşlerini yansıtır ve onların otoritesini meşrulaştırmaya hizmet eder (Smith, 2005). Alt yapı ve üst yapı kurumları kendi zihin yapılarını oluşturarak kuşaklar arasında aktarım suretiyle bu iki farklı sınıfın (burjuva ve proletarya) devamlılığını sağlamaya yönelik kültürel kodlar oluşturarak bireylerin zihin yapılarını şekillendirir. Marx'ın düşüncesindeki kültür mefhumu “kültürü iktidar ve ekonomik yaşam ile sistematik bir biçimde ilişkilendirmesinden” kaynaklanmaktadır (Smith, 2005, s. 22), fakat 20. yüzyılda özellikle post-Marksist düşünürlerin ortaya koyduğu gibi kültür kavramı daha çok sınıf ve egemenlik arasındaki bağlantıları açıklamaya yönelik girişimlerde bulunmuştur; ancak bu argümanların klasik Marksizm'den farkı, kapitalizmin devamlılığında maddi olan kadar ideal (soyut) olanın da önemini vurgulamasıdır.

3- Metodolojik Tartışmalar

Sosyolojinin bir bilim olarak ortaya çıktığı dönemde temel argümanı pozitivist yöntemin sosyal bilimlere de uygulanabileceğidir. Sosyoloji de diğer doğa bilimleri gibi pozitivist metodu kendisine uyarlayabilmelidir. Doğan'ın (2013, s. 83) ifade ettiği gibi “teorik arayışlar ve tartışmalar sosyolojinin ve sosyal bilimcilerin birer bilim addedilme çabalarının ve herkes tarafından kabul edilebilir evrensel yahut doğru bilgi elde etme idealinin vazgeçilmez bir parçasıdır”. Bu temel hipotezden yola çıkarak kültürel unsurlar sosyolojik, tarihsel ve antropolojik perspektiflerden ele alınmış ve toplumu anlama ve açıklama çabası içinde en önemli unsurlardan birisi olarak sosyal bilimcilerden tarafından incelenmiştir. Bu bağlamda kültürel unsurların farklı biçimlerde ele alınışı sosyal bilimlerin en önemli tartışma alanlarından birini meydana getirmiştir (Doğan, 2013). Kültürün sosyolojinin bir alt disiplin dalı olarak ortaya çıkması özellikle Weber gibi sosyolojinin kurucu babalarından olan bir sosyoloğun kapitalizmi – yani ekonomik bir sistemi – Protestan ahlakının ve dolayısıyla kültürünün bir sonucu olarak açıklaması, kültür kavramının tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur. Weber diğer sosyologlar tarafından sadece bir sosyolog değil aynı zamanda modern kültür eleştirisinin toplum bilimsel kurucularından biri olarak görülmüştür. Weber'in sosyoloji anlayışı, modern kültürün gelişim süreci ile paralel biçimde ilerlemiştir. Weber, “toplumu tarihi süreç ve konuları göz önüne alarak değerlendirmiştir” (Doğan, 2013, s. 89). Weber'in kültür çalışmalarından anlaşılabilen üzere “incelenen ve açıklanmaya çalışılan nesnenin tarihsel bağlam içerisinde ele alınması gerekir”. T. Kuhn'un ortaya attığı paradigmalara teorisine de uygun olan bu yaklaşım, yaşanan dönemin kültürel unsurlarının toplumun her katmanında ve ögesi üzerinde etkisi olduğu inancındadır. Bu bağlamda hem kişisel hem de daha geniş düzeyde kültürel çevreyi kapsamaktadır.

Sosyologların kültüre yaklaşımları birbirinden çok farklı olabilmektedir. Örneğin

Wallerstein, kültürü otonom bir alan olarak kabul etmeyip ekonomik, siyasi ve toplumsal-kültürel alanın birbiriyle bağlantılı olduğunu ifade ederken Luhmann, kendi özel jargonunda kültürü diğer sistemler ile ilişki halinde olan alt bir sistem olarak tanımlamaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyolojik teorilerin sayısındaki artışlar, post-modern teorilerin ortaya çıkışı ve makro ölçekli anlatılardan mikro ölçekli açıklamalara doğru yaşanan kaymalar, kültürün nasıl ele alınacağı üzerine sosyologlar arasında bir tartışma yaratmıştır. Post-modernist eleştirilerle birlikte antropoloji ve tarihsel-kültürel sosyoloji kapsamında yapılan çalışmalardan duyulan hoşnutsuzluk giderek artmış, yönetsel olarak çalışmaların çok boyutlu olması gerektiği vurgulanmıştır. Kurucu sosyologlarda olduğu gibi pozitivist yöntem anlayışından farklı olarak yeni perspektiflere doğru bir yönelim olmuştur. Bu tartışmalar, özellikle alt kültür grupları ve hibrit kimliklerin ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahiptir. Sosyolojik perspektiflere bağlı olarak ortaya çıkan bu yeni durum karşısında farklı yöntem tartışmaları da ortaya çıkmıştır. Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin (BÇKÇM) kurulmasından sonra metin üzerinden yapılan çalışmalar konuya farklı bir yorum getirerek kültürel çalışmaların daha ziyade değişiminin nasıl olduğu üzerine sınıf temelli bir yöntem anlayışı kazandırmıştır. Bunun dışında BÇKÇM'nin çalışmaları özellikle toplumun alt kültür gruplarına duyulan ilginin artmasına yol açmıştır. Bu çalışmalar genel olarak kültürün nasıl ele alınması gerektiğinden çok toplumsal pratikler üzerinden bir anlama açıklama çabası içinde olmuşlardır. BÇKÇM'ne getiren en önemli eleştiri de bu yönde olmuştur. Merkezin çalışma konuları genel olarak toplumun çok küçük bir bölümünü ilgilendirdiği için bu çalışmalar küçümsenmiş, ayrıca merkezin metin üzerinden yapmış olduğu analiz yöntemleri güvenilir bulunmamıştır (Alexander, 2003).

Marksist bakış açısından yorumlanması, kültürel öğelerin yöntem tartışmaları içinde ancak zihinsel süreçlere bağlı olarak ele alınabileceği yönündedir. Kültürün incelenmesi ile ilgili olarak Mannheim, tarihsel ve toplumsal şartların düşünceyi belirlediğini ifade eder. Mannheim düşüncenin ve bilginin toplumsal yapıdan bağımsız olmadığını ve toplumsal yapının bir yansıması şeklinde ortaya çıkmadığını savunmuş, düşünce yapısının, tarihsel, sosyolojik ve kültürel bütünlük içerisinde, oluşum süreçlerinin dikkate alınarak incelenmesi gerektiğini söylemiştir (Doğan, 2013, s. 95). Bu tartışmalarda genel olarak toplumsal aktörlerin toplumsallaşma sonucunda birer kültürel obje olduğu için, Mannheim'a göre, genel sosyoloji ancak toplumsal gerçekliğin yarısını araştırabilmektedir. Kültür sosyolojisi ise toplumu soyut bir biçim olarak değil tarihi, yaşanmış ve yaşanabilen toplumsal olaylar dizgesi olarak betimlemektedir. Kültür ideolojinin, özellikle de maddi unsurların devamı niteliğinde olan toplumsal öğelerin devamını sağlaması açısından kendi varlığını yeniden yaratmak durumundadır. Kültür sosyolojisinin görevi de sosyal süreçler sonucu ortaya çıkan kültürel öğeleri, toplumsal olayları, tarihi süreçleri ve toplumsal fonksiyonları içinde kavramak ve çözümlenektir. Bu bakış açısından kültürel öğeler daha fazla eylem olarak ele alınmaktadır. Eylemden yola çıkarak kültür, yapısal-fonksiyonalist kuramcılarda olduğu gibi, toplumsal aktörler arasında yaygınlaşması veya daha fazla kullanılması sonucu oluşur. Bu kuramcılar toplumun yapılardan oluştuğunu ve her yapının kendi içinde alt sistemlere ayrılarak ve her birinin toplumsal yapının devamlılığını sağlamak gibi işlevi olduğunu ileri sürerler

(Erkilet, 2015).

Kültür eylem olarak toplumsal yapı için yapısal-işlevselci kuramda devamlılık sağlayan ve işlevsel bir yapı ögesidir. Toplumsal yapı içinde sistemlerden her biri – bu sistemler aynı zamanda toplumsal kurumlar olarak da adlandırılabilir – kendi kültürünü de zaman içinde olumlu veya olumsuz işlevlerine göre sosyal süreçler sonucu kendisi oluşturmaktadır. Eylem olarak kültürün yöntem tartışmaları içinde yapısal-işlevselci kuramcılar açısından en temel özelliği, toplumsal yapı için sağladığı fonksiyonlardır. Parsons, insanın akıllı (yani düşünebilen) ve duyuşsal bir varlık oluşunun, onun bireysel doğasının olduğu kadar toplumsal doğasının da ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemiştir. İnsan, her şeyden önce kültür yaratan bir varlıktır. İnsan, insan olma vasıflarını toplumsallaşma – bir anlamda da kültürlenme – süreçleri sonucunda kazanmaktadır. Parsons’a göre bu özellik, insanın toplumsal bir varlık oluşunun doğal bir sonucudur. Kültürün yaratılması süreçlerinde bir araya gelen toplumsal aktörler arasındaki etkileşimin boyutu son derece önemlidir. İnsan, etrafında meydana gelen olaylara aktif tepkilerde bulunmak yani maddi ve toplumsal çevresine ve sosyal ilişkilerine düzen vermek zorundadır. Toplumsal yapıyı oluşturan kültürel sistemler ve kurumlar, insanın etkileşimleri sırasında, gerçeklik hakkında geliştirdiği fikirlerin etkileşim bağlamı ötesinde genellenmesinin ve toplumsal süreçlerin ürünüdürler. Toplumsal aktörlerin yarattığı kültürel örüntülerini dil aracılığıyla toplumun veya grubun diğer üyelerine aktarabilmek için kuşaklar arası aktarımın gerçekleşeceği bir toplumsal örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu örgütlenme toplumun kendisinin işlevsel boyutunu oluşturmaktadır. Bu yapısal-işlevselci kuramın argümanlarının kültür sosyolojisi açısından yorumlanması, kültürel teşekküllerin ya da toplumsal biçimlerin bir analizi değil genel yapısını, oluşum süreçleri içerisinde tutarlı bir şekilde açıklayan yöntem ortaya atmasıdır.

Bourdieu’nun kültür sosyolojisi, bir toplumsal sınıflar kuramını temel alır. Marx’ın aksine, bu kuram, toplumsal sınıfları yalnızca üretim ilişkilerindeki konumuna, yani ekonomik güçlerine göre tanımlamaz. Toplumsal sınıflar, her şeyden önce kültürle bilhassa aydın kültürle olan ilişkilerine göre tanımlanır (Jourdain ve Naulin, 2011, s. 81). Bourdieu’nun analizinde toplum üç temel toplumsal gruba ayrılır: burjuvazi, orta sınıflar ve işçi sınıfları. Bu gruplardan her birinin nispeten homojen olan yaşam koşullarına özgü belirli bir sınıf kültürü vardır. Bu sınıf kültürü habitus kavramını beraberinde getirir. Bireyler, doğdukları toplumsal sınıfın kültürünü yaşamları boyunca taşırlar. Bu durum, Bourdieu’nun çalışmalarında habitus kavramı ile açıklanır. Habitus kavramı, kişiselleşmiş bir konsept olarak kültüre yakındır. Yani habitus, kültürün bireyde cisimleşmiş halidir. Buradan kalkarak bireylerin kendi tercihlerini yaptıklarını fakat tercihlerinin arkasındaki prensipleri kendilerinin seçmediğini söyler (Doğan, 2013, s. 97). Habitus ile eylem arasında belirlenmiş bir ilişki yoktur. Habitus, aktörlere belli şeyleri mecbur etmez; fakat bir temel sağlar. Habitus, insanın eylemlerinde, zihninde ve birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaya çıkar. Böylece bireysel olan ile toplumsal olan ilişkilendirilmiştir.

Bourdieu’ye göre toplum tarafından paylaşılan kültürel öğeler, adetler ve pratikler eşdeğer görülmezler. Bazı adet ve pratikler diğerlerine göre daha meşru kabul edilir yani

toplumun geniş bir bölümü tarafından onaylanmıştır. Kültürel pratiklerin ve ilgi alanlarının az ya da çok meşru olması, toplumsal sınıfların, özellikle de burjuvazinin onlara atfettiği değerlere göre belirlenir. Bu noktada Bourdieu'nun, Marx'ın ekonomik kurumların toplumsal yapıyı belirleyen yönünde yaptığı açıklamaya bir gönderme niteliğinde olan tutumu ideolojik bir kültür perspektifinden çok egemen sınıflara tekabül eden üst sınıfların meşru kültürel eser ve pratikleri tanımlama gücüne sahip olmalarına dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu durumu daha iyi anlayabilmek bir örnek üzerinden düşünebiliriz: Aynı pratik, kendisini benimseyen bireylerin çoğunluğunun toplumsal konumuna bağlı olarak meşru ya da gayrimeşru olabilir. Dolayısıyla kültürel pratikler hiyerarşisinin temeli toplumsal hiyerarşide yatmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da toplumsal hiyerarşi ile kültürel hiyerarşi arasında bir benzeşim söz konusudur, yani toplumsal alan ile kültürel pratikler alanı üst üste gelmektedir.

Sonuç

Kültür kavramı ortaya çıktığı ilk andan itibaren üzerine çok fazla söz söylenmiş kavramlardan biridir. Öncelikle kültür kavramı T. Kuhn'un paradigmalar kavramsalaştırmasında olduğu gibi dönemin belirleyici düşünce ve toplum yapısından çok fazla etkilenmiştir. Bu durumun en somut göstergesi, kültür kavramının tarih içinde geçirmiş olduğu anlamsal değişim süreçleridir. İlk ortaya çıktığı dönemde ekme biçme gibi dönemin en önemli üretim faaliyetine gönderme yapan kültür (culture), daha sonraki dönemler de gerek medeniyet gerekse olumsuz anlamıyla kültürsüz (barbar) anlamlarında kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda kültür kavramının iki ayağı üzerinde durduğu konusunda uzlaşa sağlanmıştır. Bunlardan ilki kültürün maddi öğeleri ve ikincisi de kültürün manevi öğeleridir. Kültür kavramının iki ayağını oluşturan bu iki öğe aynı zamanda insan olmanın da iki yönüne vurgu yapmaktadır. İnsanın temelde sahip olduğu iki temel şey vardır. İlk olarak Marx'ın da söylediği gibi insanın en değerli şeyi emeğidir. İkinci olarak da insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği ve Aristo'nun da insan tanımında kullandığı düşünme yeteneğidir. Kültür kavramının yaratıcısı olan insanoğlu için bu iki yönü aynı zamanda kültürün nasıl ele alınacağını da belirlemiştir. İnsanoğlunun emeği ile ortaya koyduğu ve kültürün bir parçası haline gelen her şey eylem olarak kültürün anlaşılmasına vurgu yaparken diğer yandan eylemin somut olarak ortaya çıkmadan önceki zihinsel süreçler de dahil olmak üzere soyut olarak insanoğlunun zihinsel süreçler sonucunda ortaya çıkardığı ve yine kültürün parçası haline gelmiş düşünce, fikir, kuram, kural vb. şeyler de ideoloji olarak kültürün ele alınmasına vurgu yapmaktadır.

Kültür kavramı farklı disiplin dalları tarafından inceleme konusu yapılmıştır. Her disiplin kültürün farklı yönlerini önceleyerek farklı yaklaşımlar ortaya koymuştur. Bu bağlamda kültür kavramının sosyologlar tarafından incelenmesi, Weber'in ünlü eserinde kapitalizmin ortaya çıkışını Protestan ahlakı ve püriten kültürüne bağlı olarak açıklamasıyla başlamıştır. Weber toplumun kurumlardan bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini ve her kurumun kendine uygun ve devamlılığını sağlamaya yönelik bir kültür yarattığını, bu kültürün toplumun bütün üyelerine toplumun bir parçası olabilmelerini sağlamak için öğretildiğini söylemiştir. En büyük iki öğretim yeri aile ve okuldur. Bu iki kurum, aynı zamanda toplumun devamlılığını sağlayan iki önemli

parçadır. Yapısal-işlevselciler aile ve okulun iki önemli işlevine vurgu yapmaktadır. Öncelikle toplumsal aktörler ilk olarak bu iki kurum içinde sosyal etkileşim sürecine girerler. Kültürün yaratıldığı veya öğretildiği sosyal etkileşim süreçleri burada başlar ve diğer kurumlar ve toplumun bir parçası haline gelmeyi sağlayan kültürel aktarım buralarda başlar. Toplumun devamını sağlaması, bireyler arasında dayanışmayı arttırması, ve en geniş anlamda toplumun yapısı üzerinde değişimler yapabilmesi kültür olgusunun önemini arttırmıştır. Toplumsal yapının bileşenleri olan kurumlar kendi içinde bir kültür ortaya koymaları açısından ve genel olarak bütüncül bir kültürün parçası olmaları açısından kültürel öğelerin taşıyıcısıdır. Toplumsal hayatta bu kurumlar aynı zamanda hem eylem olarak kültürün hem de ideoloji olarak sistemin düzenli bir şekilde işleme için yazısız kuralların, düşünce kalıplarının öğretildiği yerlerdir. İkinci önemli işlevi, en büyük sistem olan toplumun gerekli düzenlemeleri yapabilmesine imkân vermesidir. Süreç içinde meydana gelen değişimlere paralel olarak yeni eklenmesi veya değiştirilmesi gereken kültürel öğeler ilk olarak aile ve okul aracılığı ile toplumsal aktörlere ulaştırılır. Toplumsal aktörler bu öğelere uyum sağlar veya reddederek yeni bir oluşum süreci başlatırlar.

Kültür sosyolojisi ve kültürel çalışmalar kapsamın da yöntem tartışmaları eylem ve ideoloji olarak kültürün nasıl ele alınacağı üzerine yoğunlaşmıştır. İlk olarak kültür sosyolojisi içinde mikro ve makro ölçekli sosyolojik kuramlar üzerinden başlayan bu yöntem tartışmaları özellikle 1960 sonrasında kültürün nesnelleşmesi karşısında kendini gösteren aşırı öznelcilik, mega kentlerin ortaya çıkışı ile birlikte bir dönüşüm yaşanmıştır. Mega kentler kişisel olan her şeyi bünyesine katarak büyüyen tek tip bir kültürün sahnelendiği yerlerdir (Simmel, 2003, 27). Özellikle Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin odak noktalarından biri de bu mega kentlerin ortaya koyduğu değişimler sonrasında toplumsal hayatta meydana gelen değişimlerin anlaşılması olmuştur. Eylem olarak kültürün ortaya çıkması ise daha çok sosyal etkileşim süreçleri sonucu oluşur. Mikro ölçekli kuramcılara göre modern toplumlarda etkileşimin türü ve etkinliği değişmiştir; çünkü modern hayatta otobüs, tren ya da tramvay gibi toplu taşımının yaygınlaştığı 19. yüzyıla kadar insanlar, hiçbir zaman, saatler boyu tek kelime etmeden birbirlerine bakmak zorunda kalmamışlardır. Bu durumda da bireyler kendi öznelciliklerine yönelerek etkileşimi en alt seviyede tutmaktadırlar. Erving Goffman'ın (2009) "uygar ilgisizlik" olarak tanımladığı bu durum, modernizm ile bireylerin hayatına giren toplu yaşam ve toplu hareket etme gibi yeni olguların toplumsal aktörlerin hayatına girmesi ile ortaya çıkmıştır.

Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin 1964 yılında kurulması bir yönden bireylerin kendi öznelliklerine bağlı olarak oluşturdukları alt kültür grupları üzerinde yaptıkları çalışmalar, Frankfurt Okulu'nun "kültür endüstrisi" eleştirisi ve sembolik etkileşimcilerin ortaya koyduğu kültürün sosyal etkileşim sonucu toplumun üyeleri tarafından üzerinde anlaşıtı sembollerin anlamları ve bu anlamların paylaşımının dönüşümüne yönelik tartışmalar, kültürün yöntem olarak nasıl inceleneceği sorununu da gündeme getirmiştir. Kültürün eylem olarak anlaşılması toplum yapısı içinde eylem sonucu olarak ortaya çıkan anlam ve değerler üzerinden bir açıklama çabasıdır. Bu eylemlerin, modern toplumlarda daha fazla çeşitlilik göstermeleri kültür sosyolojisi ve kültürel çalışmalar kapsamında araştırmalar yapan sosyal bilimcilerin yeni alana yani

kültür çalışmalarına yönelmelerine neden olmuştur.

İdeoloji olarak kültür tartışmaları çerçevesinde yöntem sorununun kültür sosyoloji içinde tartışılması, makro perspektifli sosyolojik kuramlar çerçevesinde yapılmıştır. Daha çok Marksizm ve Neo-Marksizm gibi kuramlar içinde tartışılan ideoloji olarak kültür kavramı inceleme alanı olarak da kültürün geçmiş ile olan bağlantısına ve devamlılık esasına dayalı kültürün oluşmasına yönelik açıklamalar getirmiştir. Makro ölçekli açıklamalarda toplumun soyut ifadesi zihnimizde canlanmaktadır ve bu toplum aynı özellikleri bütün bileşenlerinde taşımaktadır. Kültür içinde ortaya çıktığı toplumun her kesimi için tektir ve aynı anlamları taşımaktadır. Bütüncül de diyebileceğimiz bu makro sosyolojik perspektifler, kültür kavramının bir ideoloji olduğunu ve Marksizm özelinden yorumlandığında “kültür alt yapı unsurlarının belirlediği, aynı zamanda üst yapının bir parçası olan ve ekonomi temelli sistemin devamını sağlayan bir kurumdur” olarak anlaşılmaktadır. Daha çok modernizm ve onun ortaya koyduğu argümanlar üzerinden bir yaklaşım geliştiren ideolojik olarak kültürün açıklanması belirli değişkenlerin ortaya koyduğu ve geniş bir kitleyi temsil eden kültür anlayışı üzerinde durmuştur. Kültür aracılığıyla öğretilen anlam kodları her şeyden önce zihinsel bir süreçtir. Toplumsal aktörler yaşadıkları toplumun içinde her türlü düşünme ve değerlendirme faaliyetlerini ideolojik olarak zihinlerinde oluşan kültürün bilişsel boyutu üzerinden yaparlar. Kültürel öğelerin incelenmesi ve açıklanmasına yönelik her türlü çalışma, ideoloji olarak kültürün anlamlar ve değerler üzerinden toplumun tüm üyeleri tarafından paylaşılan bir kavram olduğu üzerinedir. Maddi olarak ortaya çıkan her kültürel ögenin arkasında zihinsel bir süreç yatmaktadır. Bu açıdan baktığımızda bireyleri harekete geçiren eylemin nedenleri ideolojik nedenlerdir. Kültürün maddi boyutu aynı zamanda ortaya çıktığı dönemin tarihsel ve toplumsal şartlarından bağımsız olarak anlaşılması zor bir olgudur. Bu noktada kültürel çalışmalar ve kültür sosyologları için yöntem olarak ideolojik temelli yaklaşım daha öncelikli bir statüye gelmektedir. Diğer bir ifadeyle kültür sosyoloji için bir kültürel öge, sadece ortaya çıktığı dönemden değil üstünde yükseldiği geçmişinden de izler taşır.

Sonuç olarak, kültür üzerinde hala bir uzlaşma sağlanamamış bir kavramdır. Sosyal bilimciler tarafında inceleme konusu yapılmaya devam edecek olan kültür kavramı aynı zamanda metodolojik tartışmaları da her dönemde canlı tutmaya devam edecektir. Kültür kavramı hem çeşitlenerek hem de öğelerinin zaman içinde değişime uğraması sonucunda hem yeni çalışma alanları ortaya çıkarmakta hem de bu yeni çalışma alanlarının nasıl ele alınacağı konusunda bir tartışmayı da ortaya atmaktadır. Eylem ve ideoloji olarak kültürel öğelere yönelik iki farklı yaklaşımın bu tartışmaların geleceğini de tayin etmek açısından önem arz etmektedir. Sosyolojik perspektiflerin bu noktadaki temel rolü ise hem eylem hem de ideolojik olarak kültürün toplumsal kurumların yapısı ve işleyişini anlamaya yönelik açıklamalar sunmaktır.

Kaynakça

- ALEXANDER, J. C. (2003) Kültürel Sosyolojinin Vaadi: Teknolojik Söylem ve Kutsal ve Laik Bilgi Makinesi. İçinde: Münch, R ve Smelser, N. J. (Edt) Kültür Kuramı Çev. Cumhur Atay, (s. 345-376). İstanbul: Pales Yayınları.
- AYDIN, M. (2013) Kültür Sosyolojisinin Temel kavramları. In Alver, K. Ve Doğan, N. (Edt.), Kültür Sosyolojisi, (s. 47-68). Ankara: Hece.
- BLUMER, H. (1969) Symbolic Interactionism. Berkeley: University of California Press.
- DİKEÇLİGİL, B. (2013) Kültür Kavramının Analizi veya Sosyo-Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine Bir İnceleme. In Alver, K. Ve Doğan, N. (Edt.), Kültür Sosyolojisi, (s. 133-152). Ankara: Hece.
- DOĞAN, N. (2013) Kültür Sosyolojisinde Yöntem Arayışları. In Alver, K. Ve Doğan, N. (Edt.), Kültür Sosyolojisi, (s. 83-107). Ankara: Hece.
- EDLES, L. D. (2006) Uygulamalı Kültürel Sosyoloji. Çev. Cumhur Atay. İstanbul: Babil.
- ERKİLET, A. (2015) Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları. İstanbul: Büyüyen Ay.
- GEERTZ, C. (1973) The Interpretation of Cultures. New York: Basic Books.
- GOFFMAN, E. (2009). Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu, Çev. Barış Cezar. İstanbul: Metis Yayınevi.
- GÖKTÜRK, I. (2016) Kültür Sosyolojisi. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- GRISVOLD, W. (1994) Cultures and Societies in Changing World. Pine Forge: Thousand Oaks.
- JOURDAİN, A.-NAULİN, S. (2011) Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları. Çev. Öykü Elitez. İstanbul: İletişim.
- KÖKTÜRK, M. (2013) Kültür Sosyolojisinin Temel Meseleleri. In Alver, K. Ve Doğan, N. (Edt.), Kültür Sosyolojisi, (s. 13-46). Ankara: Hece.
- KROEBER, A. L.-KLUCKHOHN, C. (1952) Culture: A Critical Review of Concept and Definitions. Cambridge: MA.
- RITZER, G. (2013) Modern Sosyoloji Kuramları. Çev. Himmet Hülür. Ankara: Deki.
- SEIDMAN, S. (1994) Contested Knowledge: Social Theory in the Postmodern Era. MA: Blackwell.
- SMITH, P. (2005) Kültürel Kuram. Çev. Selim Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu. İstanbul: Babil Yayınevi.
- SIMMEL, G. (2003) Modern Kültürde Çatışma. Çev. Tanıl Bora ve Diğerleri. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- ZIJDERVELD, A. (2013) Kültür Sosyolojisi. Çev. Kadir Canatan. İstanbul: Açılım Kitap.